

ЗАМОНАВИЙ ЎЗБЕК ВА ТУРК ШЕЪРИЯТИДА УСЛУБИЙ ҲАМОҲАНГЛИК

Пошшажон Умидовна КЕНЖАЕВА

филология фанлари доктори (DSc), доцент
Тошкент давлат шарқшунослик университети
Тошкент, Ўзбекистон

СТИЛИСТИЧЕСКАЯ СОЗВУЧНОСТЬ В УЗБЕКСКОЙ И ТУРЕЦКОЙ ПОЭЗИИ

Пошшажон Умидовна КЕНЖАЕВА

доктор филологических наук (DSc), доцент
Ташкентский государственный университет востоковедения
Ташкент, Узбекистан

STYLISTIC SONGS IN UZBEK AND TURKISH POETRY

Poshshazhon Umidovna KENZHAJEVA

Doctor of Philology (DSc), Associate Professor
Tashkent State University of Oriental Studies
Tashkent, Uzbekistan

UDC (УЎК, УДК): 82-1/29: 821.512.133:
821.512.161.

For citation (иқтибос келтириш учун, для цитирования):

Кенжаева П.У. Замонавий ўзбек ва турк шеъриятида услубий ҳамоҳанглик // Ўзбекистонда хорижий тиллар. — 2021. — № 1(36). — Б. 262-269.

<https://doi.org/10.36078/1619603876>

Received: December 21, 2020

Accepted: February 18, 2021

Published: February 20, 2021

Copyright © 2021 by author(s).

This work is licensed under the Creative Commons Attribution International License (CC BY 4.0).

<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Open Access

Аннотация. Мақолада XX аср шеърияти хусусан, замонавий ўзбек-турк шеъриятидаги услублар муштараклиги ўрганилган. Шеърият оламидаги ўхшаш мавзулар, тасвирлар, ифодалар йирик шоирлар ижоди мисолида тадқиқ этилган. Замонавий ўзбек ва турк шеъриятининг ёрқин “юлдуз”лари Абдулхамид Сулаймон ўғли Чўлпон ва Меҳмет Акиф Эрсўй, Мусо Тошмуҳаммад ўғли Ойбек ва Зиё Гўкалп ижоди тасвир ва ифода йўсинига кўра қиёсланган. Жумладан, Чўлпоннинг “Гўзал” ва Эрсўйнинг “Фарида қиз”, Ойбекнинг “Ўзбекистон” ва Зиё Гўкалпнинг “Ватан” номли шеърлари муқояса қилинган. Ушбу мақоланинг мақсади бир асрда яшаб ижод қилган ўзбек ва турк шоирлари услубидаги ҳамоҳанглик, таъсир масаласи, фикрий ва ғоявий яқинликни кўрсатишдан иборат. Шу билан бирга ўзбек шеъриятининг турк тилига қилинган таржималари ва таҳлили ҳам эътибордан четда қолмаган.

Калит сўзлар: ўзбек адабиёти; турк адабиёти; услуб; типология; Чўлпон; Эрсўй; Ойбек; Зиё Гўкалп; шеър; шоир; тасвир; ифода; муштараклик; матбуот; таржима.

Аннотация. В статье исследуется проблема общего метода в поэзии XX века, в частности в узбекской и турецкой поэзии. На примере творчества великих поэтов исследованы схожесть тематики, образов, выразительно-изобразительных средств в мире поэзии. В сопоставительном аспекте изучено творчество ярких представителей современной отечественной и турецкой поэзии Абдулхамид Чулпана и Меҳмет Акиф Эрсўй, Айбека и Зиё Гукалп. К примеру, сопоставлены поэтические произведения

Чулпана «Красавица» и Эрсуй «Фериде» или «Узбекистан» Айбека и «Родина» Зиё Гукалпа. Цель данной статьи заключается в исследовании взаимовлияния и взаимообогащения, а также схожести методов и идейно-тематической близости творчества поэтов узбекской и турецкой поэзии в одном временном отрезке. Также рассмотрены и проанализированы переводы образцов узбекской поэзии на турецкий язык.

Ключевые слова: узбекская литература; турецкая литература; методы; типология; Чулпан; Эрсуй; Айбек; Зия Гукалп; поэзия; поэт; средства выразительности; отражение; схожесть; пресса; перевод.

Abstract. The article explores the commonality of styles in XX century poetry, in particular Uzbek-Turkish modern poetry. Similar topics, images and expressions in poetry have been studied on the example of the works of outstanding poets. The bright "stars" of the modern Uzbek-Turkish poetry, the works of Abdulkhamid Cholpon and Mehmet Akif Ersoy, Musa Tashmukhammad Aibek and Mehmed Ziya Gokalp's were compared based on the description and expression methods. Cholpon's "Beauty" and Ersoy's "Farida", Aibek's "Uzbekistan" and Ziya Gokalp's "Motherland" poems were analysed. The objective of this research is to illustrate the methods of harmonization, the issue of influence, intellectual and ideological closeness in the style of Uzbek and Turkish poets who lived and worked at the same period. In addition, translations of Uzbek poems into Turkish language and their analysis were taken into account.

Keywords: Uzbek literature; Turkish literature; method; typology; Cholpan; Ersoy; Aibek; Ziya Gokalp; poem; poet; illustration; expression; commons; press; translation.

Адабиётда услуб тушунчасини кенг маънода изоҳлаш мумкин, лекин муайян масалани ўрганаётганда услуб тушунчасини чегаралаб олиш лозим. Адабий жараёнда услуб истилоҳи турлича маъноларда: 1) бадиий асар услуби («Зарбулмасал» услуби, «Ўткан кунлар» романи услуби); 2) адиб услуби (Навоий услуби, Бобур услуби); 3) бадиий оқим услуби (романтик услуб, реалистик услуб); 4) давр услуби (Навоий даври услуби, 20-йиллар услуби) каби қўлланилади (1, 4). Шунга кўра, биз ўрганаётган мавзу адиб услуби маъносига тўғри келади.

Маълумки, Шарқ халқлари адабиётида бир-бирини такрорлайдиган, илҳомлантирган, тўлкинлантирган ёки руҳлантирган муштарак услублар кўзга ташланади. Айниқса, ўзбек адабиётига жадидчилик ҳаракатининг кириб келишида турк адабиётининг сезиларли таъсири бўлган. Янгиликка интилаётган ижодкорлар турк шоир-ёзувчиларининг ижодидан баҳраманд бўлишган. Ўзбек адабиётида замонавий жанрларнинг янги намуналари XX аср бошларида кузатилади, турк адабиётида эса XIX аср ўрталаридан пайдо бўла бошлаган. Жадидчилик ҳаракатининг ислоҳот даврида ўзбек-турк адиблари, зиёлилари бир-бири билан фикрдош бўлган, айниқса, матбуот орқали бир-бирини янада яқинроқ танишган. Биламизки, туркий халқлар матбуотининг шаклланиши ҳам бевосита турк адабиёти билан боғлиқ (13, 40; 7, 27).

XX аср бошларида турк адабиётининг йирик драматурглари, носирлари ва шоирлари сермахсул ижод қилдилар. Жумҳурият адабиётининг кириб келиши эса ижод аҳлини янада тўлкинлантирди ва

руҳлангирди. Туркия Жумҳуриятининг авлодлар оша бугунгача янграб келаётган мадҳияси ҳам ўша йилларда яратилган. Ватан, халқ мустақиллигига бағишланган давлат мадҳияси Жумҳурият даврининг ёрқин намояндаси Меҳмет Акиф Эрсўй қаламига мансуб. Шоир нафақат Ватан, балки турли мавзуларда шеърлар, шеърӣ хотиралар ёзган. Шоирнинг сургун пайтида ёзилган шеърларидан бирига диққат қаратсак:

Ferda Kadın!
Ferda Kadın! Ferda Kadın!
Ben görmeden sevdim seni.
Sen galiba gördün beni,
Pek ihtiyar, hoşlanmadın.

Фарида қиз!
Фарида қиз! Фарида қиз!
Мен кўрмасдан севдим сени.
Сен эҳтимол кўрдинг мени,
Кексалигим хушламадинг.

Ferda Kadın! Ferda Kadın!
Ey yavrutun ilk yavrusu
Pek tatlı şeysin doğrusu
Lakin neden çirkin adın?

Фарида қиз! Фарида қиз!
Эй, жигаримнинг жигари
Ширинтойимсан тўғриси
Лекин нега хунук исминг?

Yok yok, adın cidden güzel,
Dünyada her şeyden güzel.
Aydan güzel, gündün güzel,
Ay, gün nedir? Senden güzel.
Hatta derim: Benden güzel,
Zira “yarın” “dün”den güzel...

Йўқ, йўқ, исминг ҳаддан гўзал,
Дунёда ҳар недан гўзал.
Ойдан гўзал, кундан гўзал,
Ой, кун недир? Сендан гўзал.
Ҳатто дейман: Мендан гўзал,
Зеро, “эрта”, “тун”дан гўзал.

Шеърни ўқиганимизда беихтиёр Чўлпоннинг “Гўзал” шеъри кўз олдимизда гавдаланади, яъни:

Қоронғу кечада кўкка кўз тикиб,
Энг ёруғ юлдуздан сени сўраймен.
Ул юлдуз уялиб, бошини буқуб,
Айтадир: мен уни тушида кўрамен.
Тушимда кўрамен — шунчалар гўзал,
Биздан-да гўзалдир, ойдан-да гўзал!
 (...)

Мен йўқсил на бўлиб уни суйибмен,
Унинг-чун ёнибмен, ёниб-кўйибмен,
Бошимни зўр ишга бериб қўйибмен,
Мен суйиб... мен суйиб кимни суйибмен?
Мен суйган суюкли шунчалар гўзал,
Ойдан-да гўзалдир, кундан-да гўзал!

Шарқ мумтоз поэзиясининг анъанавий ёр ва ошиқ образларидан ижодий фойдаланган Чўлпон унга янги оҳанг ва руҳ бағишлайди. Айниқса, маъшуқа ҳусни жамолини табиат образлари (юлдуз, тонг шамоли, ой, кун) билан қиёслаб, поэтик гўзаллик кашф этган... (5, 149). Чўлпон шеърни гўзал қизга бағишлагани кўриниб турибди, лекин қизнинг исми келтирилмаган. М. А. Эрсўйнинг шеъри Фарида исмли қизга бағишланган. Фарида унинг невараси. Шоирнинг энг кичик қизи Суад хонимнинг қизи Фарида (Ферда) Аргон 1927 йилда бобоси

¹ Ferda —1) аёлларга берилган исм; 2) эрта, келажак маъносини ҳам беради.

Мисрда сургунлигида туғилган. Унинг исмини бобоси қўйган. Шоир кизига Мисрдан хатлар ёзиб турган. Эрсўй неварасини ёшлигида кизи билан Мисрга келганида кўрган ва неварасини “илҳом манбаим, кун келиб унга атаб ашғор битаман” деган эди. Ферда сўзининг туркчадан таржимаси “эрта”, “келажак” маъносини ҳам англатади. Шоир бу ерда ҳаётининг эртаси ва келажagini невараси орқали тасаввур қилади. Яъни шоир бу ерда, “Зеро, “эрта”, “тун”дан гўзал, — дея невараси мисолида бутун бир халқнинг келажagini гўзалликда кўради.

Юқорида келтирилган мисраларда иккала шоир услубининг муштараклиги сезилиб турибди. Мисралардаги “гўзал”, “ойдан гўзал”, “кундан гўзал”, “мендан гўзал” сингари такрорий ифодалар услубий ўхшашлик, яқинликдан далолат беради. М. А. Эрсўйнинг ҳаёт йўли 1873-1936 йиллар бўлса, Чўлпон ҳаёти 1898-1938 йиллар билан кўрсатилади. Демак, улар замондош шоирлар бўлган ва бир-бирининг ижодидан бохабар бўлишган. Чўлпон Туркияда бўлмагандир, аммо вақтли матбуотни кўлдан қўймаган. Ўша давр Туркиянинг газета-журналларида М. А. Эрсўйнинг ижодидан намуналар босилган. Чўлпоннинг турк адабиётига безътибор бўлмагани, матбуотда уларнинг ижодини доимий кузатиб боргани ҳақида айрим манбаларда шундай келтирилади: Чўлпон Фитрат домла каби Истамбул таҳсилини олмаган бўлса-да, турк адабиёти, маданияти билан яқиндан алоқа боғлаган. “Чўлпон 19 яшар пайтида уйларига меҳмон бўлганимда, у турк тарихига доир асарларни излаб ўқир экан, “Турк юрду” ва шу каби туркчилик матбуотини кузатиб борди (2) — деб хотирлайди асримизнинг билимдон муаррихларидан Аҳмад Заки Валидий (2). Шунингдек, Чўлпон ва М. А. Эрсўй ижоди билан боғлиқ маълумотлар учрамайди, лекин Чўлпон шеърлариятини, унинг услубини турк шоирлари Юнус Эмро, Тавфиқ Фикрат ижодидан таъсирланган деган қарашлар ҳам бор (5). Ҳатто Чўлпоннинг ўзи ҳам Тавфиқ Фикрат ҳақида “Марҳум Тавфиқ Фикрат” номли мақола нашр эттирган. Мақолада Т. Фикратни пир даражасига кўтарган. Чўлпон унинг “Рубоби шикаста” номли шеърини тўпламини “нақадар жозибали ва завқли нарсалардир!” дея эътироф этади. “Рубоби шикаста” Т. Фикратнинг илк шеърини тўплами бўлиб, унда шоир дилидаги хазинлик туйғуларини озми-кўпми акс эттирган. Т. Фикрат “Сарвати Фунун” журналига муҳаррирлик қилган ва журналда санъат, адабиёт, тил ҳақида бир қатор адабий-танқидий мақолалар чоп эттирган.

Демак, Чўлпон Туркияда босилган газета ва журналларни мунтазам кузатиб борган ва улардан таъсирланган, албатта. Бундай фикрларни шоир ҳақидаги манбаларда кўришимиз мумкин. Шоирнинг (Чўлпон. — таъкид бизники П.К.) “Уйғониш” мажмуаси хусусида мувоҳаса юритган Миён Бузрук Солиҳов шундай ёзади: “Тўпланда пантуркистларнинг усмонлилаштириш метўдига хизмат қилиш ҳам бор, шоир баъзи айрим шеърларида оҳанг, вазн, услуб жиҳатларида Туркиянинг туркчи шоирларидан таъсир олгонини сездирмак билан бирга ҳолис усмонлича шеърлар ёзиб, ўртак беришни ҳам унутмайдир” (10, 87).

Турк ва ўзбек шеърлятидаги ана шундай услубий муштараклик Зиё Гўкалп ва Ойбек ижодида ҳам кузатилади. Зиё Гўкалп замонавий турк адабиётини ўзининг янгича қарашлари, фикрлари билан бойитди. Унинг ижодида фольклор, девон адабиётининг намуналари ҳам учрайди, шу билан бирга замонавий адабиётшунослик, тилшунослик, тарих, педагогикага оид асарлари бор. У бутун бир турк халқи учун

кайғурди, Ватан ҳақида кўплаб шеърлар ёзди. Унинг куйидаги шеърида ҳам Ватан мадҳи тараннум этилган:

Vatan

*Bir ÷lke ki camiinde T÷rkçe ezan okunur,
Köylü anlar mânasını namazdaki duanın...
Bir ÷lke ki mektebinde T÷rkçe Kuran okunur
Küçük büyük herkes bilir buyruğunu Huda'nın...
Ey Türk oğlu, işte senin orasıdır vatanın!*

*Bir ÷lke ki toprağında başka ilin gözü yok,
Her ferdinde mefkûre bir, lisan, adet, din birdir...
Mebusânı temiz, orda Boşo'ların sözü yok,
Hududunda evlâtları seve seve can verir,
Ey Türkoğlu, işte senin orasıdır vatanın!*

*Bir ÷lke ki çarşısında dönen bütün sermâye
Sanatında yol gösteren ilimle fen Türkündür
Hirfetleri birbirini dâim eder himâye
Tersâneler, fabrikalar, vapur, tren Türkündür
Ey Türkoğlu işte senin orasıdır vatanın!*

Ватан

*Бир ўлкаки, масжидида азон туркча ўқилар,
Ҳатто халқи маънин анлар намоздаги дуонинг
Бир ўлкаки, мактабида Қуръон туркча ўқилар,
Катта-кичик, ҳар ким билар буйруғини Худонинг.
Эй турк ўғлон, мана сенинг жаннатмакон ватанинг!*

*Бир ўлкаки, тупроғида бошқа элнинг кўзи йўқ,
Ҳар инсонда мафкура бир, тил-у одат, дин бирдир.
Халқ ноибни покдил, унда амалдорлар сўзи йўқ,
Тупроғида авлодлари беҳаловат кўз юмар.
Эй турк ўғлон, мана сенинг жаннатмакон ватанинг!*

*Бир ўлкаки, бозорида айланади сармоя,
Санъатда йўлбошловчи илм-у урфон туркники.
Ҳунармандлар бир-бирини доим қилар ҳимоя,
Завод, фабрика, пароход, поездлар ҳам туркники,
Эй турк ўғлон, мана сенинг жаннатмакон ватанинг!*

Бу шеърнинг ҳар бир банди “Бир ўлкаки” анафораси билан бошланади:

1. **Bir ÷lke ki camiinde T÷rkçe ezan okunur**
(Бир ўлкаки, масжидида азон туркча ўқилар);
2. **Bir ÷lke ki mektebinde T÷rkçe Kuran okunur**
(Бир ўлкаки, мактабида Қуръон туркча ўқилар);
3. **Bir ÷lke ki toprağında başka ilin gözü yok**
(Бир ўлкаки, тупроғида бошқа элнинг кўзи йўқ);
4. **Bir ÷lke ki çarşısında dönen bütün sermâye**
(Бир ўлкаки, бозорида айланади сармоя).

Шоир “Бир ўлкаки” анафораси билан ҳар бир бандда шеър маъносини кучайтиришга эришади. Айнан мана шу кучайтиришда Ойбек шеърини эсга тушади. Унинг ватан ҳақидаги “Ўзбекистон” шеърида ҳам худди шундай сатрлар такрорини кузатамиз ва диққатимизни қаратамиз:

*Бир ўлкаки, тупроғида олтин гуллайди,
Бир ўлкаки, қишларида шивирлар баҳор.
Бир ўлкаки, сал кўрмаса, қуёш соғинар...
Бир ўлкаки, ғайратидан асаби чақнар.
Бахт тошини чақиб, бунда куч гувиллайди.*

Бу шеър ҳақида адабиётшунос У. Ҳамдам ёзади: Бунда “Бир ўлкаки...” анафорасининг маъноси шуки, шоир ажойиб ватанининг мадҳи учун керакли ифодани кидирмоқда. Бирига мурожаат этади: “Бир ўлкаки, тупроғида олтин гуллайди” — кўнгли тўлмайди. Чунки бу ўлкада нафақат олтин гуллайди, шу билан бирга, унинг қишларида баҳор-да шивирлайди: “Бир ўлкаки, қишларида баҳор шивирлар” ва ҳоказо (14, 73).

А. Сабирдинов эса шундай таҳлил қилади: Сатрлар давомида “бир ўлкаки” бирикмасининг анафорик тарзда такрорланиши эса тасвир изчиллиги ва мукамаллигида муҳим ўрин тутади. Ўлкамиз тупроғининг бебаҳолиги, табиатимизнинг доимо баҳорга, қуёшга ошнолиги, қишларимиз табиатидаги ғайратлилик ва заҳматкашлик хусусиятлари чуқур ифодасини топадики, бу ўринда Ойбекнинг салмоқдор сўзлар топиш, маънодорлиги юқори бўлган бирикмалар яратишдаги маҳорати айниқса қўл келган (9, 37).

Ойбек ва Зиё Гўкалп ижодига оид манбаларни кўздан кечирганимизда, шахсан улар кўришмаган, лекин Ойбек турк шеърятидан яхши хабардор бўлган. Бу ҳақда академик Н. Каримов қуйидагича мулоҳаза юритади: Ойбек 1922 йилдан бошлаб шеърятда тетапоя қила бошлаган пайтда Чўлпон ва янги турк шеъряти намояндаларининг асарлари ёшлар ўртасида машҳур эди. У 20-йилларда бошқа тенгдошлари қатори, ана шу шеърят жилғаларидан баҳраманд бўлди (6, 317).

Ўзбек шоирлари хусусан, Чўлпон ва Ойбек ижоди Туркияда бугунгача севиб ўрганилмоқда, асарлари таржима қилинмоқда. Чўлпоннинг машҳур “Қўзғалиш” шеъри маҳорат билан таржима қилинган:

Ayaklanma

*Ey! Sen beni hakir gören, sefil diyen efendi!
Ey! Üzerimde bir ömür hükümlük kurmak isteyen,
Ey! Boynuma zincir takıp helak etmeye sürürken,
Gözlerini zehirleyip oynatma, yetti artık!*

*Zincirlerin pas tutmuştur, çabuk ol, kopabilir,
Damarımda ayaklanmanın vahşi kanı köpürdü.
Eski fikirler, an'aneler artık tamamen kayboldu,
Ya ben biterim veya senin saltanatın yıkılır!*

*Ey! Sen beni köle yerine koyan efendi!
Titre, kork ki bağlı kölen baş kaldırmış güç artık (4, 919).*

Бу шеър Чўлпоннинг қалб тубида сақланиб келаётган нидоси, дардли фиғони — озодлик истаги! Инсон эрки, Ватан озодлиги Чўлпоннинг энг катта орзуси эди. Занжир, кишан, қуллик сингари сўзлар шоирнинг қалб сўзларини реал маънода очиб берган. Ҳуррият орзуси фақатгина ўзбекнинг эмас, балки бутун туркий халқлар орзуси эди. Бу мавзудаги шеърлар Эрсўй ижодига ҳам бегона эмас. Унинг

“Инсон”, “Истибод”, “Хуррият”, “Уйғон”, “Берлин хотиралари”, “Шарк”, “Кеча”, “Ҳижрон”, “Жанг қўшиғи” каби бир қатор шеърларида турк халқининг орзу-умидлари қаламга олинади.

Шунингдек, Ойбекнинг нафис сўзларга йўғрилган шеърлари ҳам турк адабиётшунослари, таржимонлари назаридан четда қолмаган. Унинг шеърлари ҳам туркчага таржима қилинган, илмий тадқиқ этилган. Ойбекнинг “Онамни эслаб” шеъри ана шундай шеърлардан бири ҳисобланади. Шоир 1931 йили марҳум онаси Шаҳодат Назар кизини эслаб ёзган шеърида поэтик тафсиллардан шундай маҳорат билан фойдаланганки, шунинг натижаси ўлароқ биз шоирнинг онасини кўз олдимизга яққол келтирамиз (6, 319). Устоз эътиборига тушган “Онамни эслаб” шеърининг турк тилидаги таржимасига диққат қаратсак:

*Annemi Hatırlayarak
Anneciğim, gözlerin yokluklara doğru
Yumultuğu vakitlere oldu çok zaman.
Fakat, bu oğlumun her bir bakışı
Saklıyor sır gibi hatıranı her an:*

*Yaz mevsimi... Sen tek başına ark boyunda,
Aklına gelen bir dertli türküyü
Söyleyip yavaşça... hayal koynunda
Uzanıp kucakladın ümidini (4, 924).*

Шеърнинг турк тилидаги таржимасида Ойбекнинг содда, аммо ҳис-туйғуга бой сатрлари маҳорат билан очиб берилган. Она сиймосининг камсукум, меҳрга тўла сийратининг хотираси бадий акс эттирилган. Шоир хаёлотли таржимон томонидан ёрқин тасвир этилган.

Умуман олганда, киёслардан кўринадики, ўзбек-турк халқларининг урф-одатлари, анъаналари, қолаверса, ҳаёт тарзи бир-бирига яқиндек туюлади. Бадий адабиётдаги мавзулар, истаклар, ғоялар, фикрлар ифодаси, образлар оламининг тасвирида ҳам муштаракликлар сезилади. Бир мақола доирасида Чўлпон ва Ойбекнинг турк шоирлари ижодига яқинлигини ўрганишга ҳаракат қилдик. Аммо бундай муштараклик фақат Ойбек ва Чўлпон ижодида эмас, балки бошқа шоирлар, ёзувчилар, драматурглар ижодида ҳам кузатилади. Туркияда уларнинг ижодини ўрганиш тўхтаб қолгани йўқ, аксинча кенг тадқиқ этилмоқда. Ўзбекистонда ҳам турк адабиётини ўрганишга бўлган қизиқиш ортиб бормоқда.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Болтабоев Х. Наср ва услуб. — Тошкент: Фан, 1992. — 105 б.
2. Валидий А.З. Абдулхамид Сулаймон (Чўлпон) (нашрга тайёрловчи: Б.Қосимов) // Ўзбекистон адабиёти ва санъати, 1992, 3 апрел.
3. Gökalp Z. Yeni Hayat Doğru Yol. — Ankara: Cantekin Matbaası, 2006. — 64 b.
4. Yaman E. Çağdaş Özbek Şiiri // Türk Dili. Dil ve Edebiyat Dergisi. Sayı: 531. Ankara, 1996, mart.
5. Йўлдошев Н. Чўлпон шеърлятида пейзаж: Филол. фан. номз. ... дисс. — Тошкент, 1994. — 168 б.
6. Каримов Н. XX аср адабиёт манзаралари (биринчи китоб). — Тошкент: Ўзбекистон, 2008. — 536 б.

7. Korkmaz R. *Yeni Türk Edebiyatı 1839-2000*. — Ankara: Grafiker Yayınları, 2015. — 648 b.
8. Ойбек. Асарлар. — Тошкент: Ғ.Ғулом номидаги бадиий адабиёт нашр, 1968. — Ж.1. — 476 б.
9. Сабирдинов А. Ойбек шеърятисида сўз ва образ: Филол. фан. номз. ... дисс. Тошкент, 1993. — 138 б.
10. Солиҳов М.Б. Ўзбек адабиётисида миллатчилиқ кўринишлари. — Тошкент, 1933. — 124 б.
11. Чўлпон. Яна олдим созимни. — Тошкент: Ғ.Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1991. — 573 б.
12. Ersoy M.A. *Safahat*. — İstanbul: Çağrı Yayınları, 2008. — 637 b.
13. Қосимов Б. Миллий уйғониш: жасорат, маърифат, фидойилиқ. — Тошкент: Маънавият, 2002. — 398 б.
14. Ҳамдамов У. 30-йиллар ўзбек шеърятисида “соф лирика” муаммоси: Филол. фан. номз. дисс. — Тошкент, 1997. — 142 б.

References

1. Boltaboev H. *Nasr va uslub* (Prose and Style), Tashkent: Fan, 1992. 105 p.
2. Validiy A.Z. *O'zbekiston adabiyoti sfn'ati gazetasi* (Abdulhamid Sulaymon (Cholpon) (publisher: B. Kasimov), Newspaper of Literature and Art of Uzbekistan, 1992, April 3.
3. Gökalp Z. *Yeni Hayat Doğru Yol* (New Life Right Way), Ankara: Cantekin Printing House, 2006, 64 p.
4. Yaman E. *Türk Dili. Dil ve Edebiyat Dergisi*, Issue 531, Ankara, 1996, March.
5. Yuldashev N. *Cho'lpon she'riyatida peyzaj* (Landscape in Cholpon's poetry), Ph.D. diss. Abstract, Tashkent, 1994. 168 p.
6. Karimov N. *XX asr adabiyot manzaralari (birinchi kitob)* (Literary landscapes of the twentieth century (first book)), Tashkent: Uzbekistan, 2008, 536 p.
7. Korkmaz R. *Yeni Türk Edebiyatı 1839-2000* (New Turkish Literature 1839-2000), Ankara: Grafiker Publications, 2015, 648 p.
8. Oybek, *Asarlar* (Works.), Tashkent: Publishing house of fiction named after G. Gulom, 1968, Volume 1, 476 p.
9. Sabirdinov A. *Oybek she'riyatida so'z va obraz: Philol. fan. nomz. ... diss.* (Words and Images in Oybek's poetry). 1993. 138 p.
10. Solihov M.B. *O'zbek adabiyotida millatchilik ko'rinishlari* (Views of #nationalism in Uzbek Literature), Ph.D. diss. abstract, Tashkent, 1933, 124 p.
11. Cholpon. *Yana oldim sozimni* (I took my word again). Tashkent: Gulom Publishing House of Literature and Art, 1991. 573 p.
12. Ersoy M.A. *Safahat* (Safahat), Istanbul: Çağrı Publications, 2008, 637 p.
13. Qosimov B. *Milliy uyg'onish: jasorat, ma'rifat, fidoyilik* (National Awakening: Courage, Enlightenment, Devotion), Tashkent: Manaviyat, 2002, 398 p.
14. Hamdamov U. *30-yillar o'zbek she'riyatida "soflirika" muammosi* (The problem of "pure lyricism" in Uzbek poetry of the 30s), Ph.D. diss. Abstract, Tashkent, 1997, 142 p.